

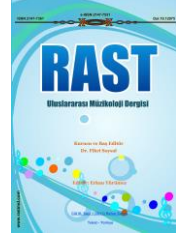

RAST MÜZİKOLOJİ DERGİSİ

Uluslararası Müzikoloji Dergisi

www.rastmd.com

10.12975/rastmd.2017.05.02.000111

ALİ RIZA YALGIN'IN ORGANOLOJİ'YE KATKILARI

Dr. Seher Tetik¹

ÖZET

Türkiye’de organoloji çalışmalarının Dünya’daki çalışmalardan farklı bir seyir izlediği bilinmektedir. Bunun en temel nedenlerinden biri dünyadaki çalışmaların genellikle antropoloji, Türkiye’deki çalışmaların ise, özellikle cumhuriyetin ilk yıllarında, folklor ve etnografya disiplininden beslenmesidir. Bu nedenle folklor etnografya alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde çalgılara dair bilgilere rastlanması tesadüfi değildir. Bu doğrultuda cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye’nin ilk etnografı unvanını alan A. Rıza Yalğın’ın derleme gezilerinde derlediği çalgılarla ilgili bilgileri çeşitli yayınlarında bir araya getirmesinin rastlantı olmadığını söyleyebiliriz. Dolayısıyla bu makalede Türkiye’de organoloji çalışmalarına katkı sağlaması bakımından Ali Rıza Yalğın ve çalgılar hakkında kaleme aldığı çalışmalar sistematik müzikoloji disiplininden istifade etmek suretiyle incelenmiş, Ali Rıza Yalğın’ın hayatı, Organolojiye katkıları, kaleme aldığı eserler hakkında bilgiler değerlendirilerek analitik, sınıflandırıcı ve uygulamalı organolojinin hizmetine sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ali Rıza Yalğın, Organoloji, Çalgılar

ALİ RIZA YALGIN’S CONTRIBUTION TO THE SCIENCE OF ORGANOLGY

ABSTRACT

It is known that organology studies in Turkey follow a different course from the studies in the world. One of the main reasons for this is the fact that the studies in the world are generally based on anthropology, however, the studies in Turkey are fed from the discipline of folklore and ethnography especially during the first years of the republic. For this reason, when the studies on the field of folklore are examined, it is not a coincidence to encounter information about the instruments. In this respect, we can say that it is not a coincidence that A. Rıza Yalğın, with the first ethnographer of Turkey, brought together the information about the instruments, during his travels to make collections. Therefore, in this article, studies on Ali Rıza Yalğın and the studies on instruments were analysed to make

¹ Gazi Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuarı, Öğretim Üyesi, Türkiye, sehertetik@gmail.com

contributions to organology and Ali Rıza Yalğın's life, his contributions to organology, his articles were analyzed, classified and applied analytically in organology.

Keywords: Ali Rıza Yalğın, Organology, Instruments

GİRİŞ

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye'de organoloji çalışmalarının folklor ve etnografya disiplininden beslendiği görülmektedir. Bu nedenle folklor etnografya çalışmalarında organolojiye dair bilgilerin derlenmesi, Türkiye'de organoloji çalışmalarının seyrinin ortaya koyulmasının yanı sıra Dünya'daki organoloji çalışmalarıyla mukayese edebilme imkanı sağlaması açısından da önem arz etmektedir. Ayrıca elde edilen bilgiler analitik ve sınıflandırıcı organolojinin gelişimine de katkı sağlayacaktır. Ancak ilgili literatür tarandığında, organoloji çalışmalarına katkısı açısından folklor etnografya çalışmalarını kaleme alan bir araştırmaya rastlanmamaktadır.

Mehmet Şakir Ülkütaşır'ın *Türkiye'de Folklor ve Etnografya Çalışmaları* isimli araştırması, Folklor etnografya çalışmalarını içerikleri bakımından değerlendirmesi, dolayısıyla hangi çalışmalarda organolojiye dair bilgilere yer verildiğini göstermesi bakımından önemlidir (Ülkütaşır, 1972, s.32, 82). Bu noktada Türkiye'nin ilk etnografi unvanını taşımasının yanı sıra (Danık, 2003, s. 354), çalgılara dair bir eser kaleme almış olması nedeniyle Ali Rıza Yalğın'ın organolojiye yönelik çalışmalara öncülük ettiği görülmektedir. Bu nedenle Ali Rıza Yalğın'ın hayatı ve kaleme aldığı eserler Türkiye'de organoloji çalışmalarına katkısı açısından incelenmiş, sistematik müzikolojinin uyguladığı bilgi tarama ve sınıflandırma yöntemi kullanılarak bir araya getirilmiştir.

Ali Rıza Yalğın Kimdir?

Ali Rıza Yalğın, 1888 yılında Selanik'in Ustumruca kasabasında doğdu. (Hınçer, 1961, s. 2420; Danık, 2003, s. 323; Sakaoğlu, 2010, s. 450) Kavala Mehmet Ali Paşa mektebini bitirdikten sonra Selanik İdadisi'ne kaydoldu. Mezuniyetinin ardından 1910 yılında Selanik'e, 1913 yılında da Bursa'ya öğretmen olarak atandı. (Danık, 2003, s. 323) Bursa'da öğretmenlik yaptığı yıllarda (1914-1920) Darülmüallimîn-i Âliye'ye kaydolun Ali Rıza Yalğın, 1914 yılında buradan mezun oldu. (Danık, 2003, s. 323; Sakaoğlu, 2010, s. 450) Aynı yıllar içerisinde Huriye Hanımla tanışarak 1918 yılında onunla evlendi ve bu evliliğinden Doğan, Türkan ve Ülker isimlerinde üç çocuk sahibi oldu (Hınçer, 1961, s. 2420; Danık, 2003, s. 323; Sakaoğlu, 2010, s. 450). Bursa (1913-1920), Konya (1920), Adana (1922), Mersin, (1922), Tekirdağ (1923-1924), Nevşehir (1927), Mersin (1928), Gaziantep (1929-1933) ve Adana (1934)'da öğretmenlik, okul müdürlüğü ve ilköğretim müfettişliği gibi çeşitli görevlerde bulundu (Hınçer, 1961, s. 2420-2421; Danık, 2003, s. 323-324). Kültür Bakanlığının atama yazısı ile 03.01.1935 yılında Adana Müze Müdürlüğüne asaleten atandı (Seyirci, 1991, s. 527). 1940 yılına kadar Adana Müzesi Müdürü olarak çalıştı ve Maarif vekilliğinin 23.10.1940 tarihli yazısı ile Bursa Müzesi Müdürlüğüne atanarak Bursa Etnografya Müzesini kurdu (Hınçer, 1961, s. 2421; Seyirci, 1991, s. 527; Danık, 2003, s. 332; Sakaoğlu, 2010, s. 450). 1944 yılında gazetede gördüğü bir ilan üzerine kendi isteğiyle Müzeler Genel Müdürlüğüne etnograf olarak atandı (Hınçer, 1961, s. 2421; Danık, 2003, s. 334; Sakaoğlu, 2010, s. 450). 1949 yılında tekrar Bursa Müzesi Müdürlüğü görevine tayin olan Ali Rıza Yalğın, 1950 yılında Bursa Müzesi Müdürlüğünden emekliye

ayrıldı (Hınçer, 1961, s. 2421; Seyirci, 1991, s. 527; Danık, 2003, s. 337; Sakaoğlu, 2010, s. 450) ve 1960 yılında Eskişehir’de vefat etti (Hınçer, 1961, s. 2421; Danık, 2003, s. 339; Sakaoğlu, 2010, s. 451).

Organoloji Çalışmalarına Katkısı Açısından Ali Rıza Yalgın

Ali Rıza Yalgın, etnografya çalışmalarının temelini atıldığı, ilk defa Etnografya derslerinin verilmeye başladığı yıllarda Darülmüallimîn-i Âliye’de öğrenci olarak bulunmuş, etnografya ile ilgili görüşlerden etkilenmiştir. Türkiye’de tarih, etnografya, eski eserler ve müzecilik alanında yapılan bu ilk çalışmaları kendi çabasıyla yürütenlerden birisi de A. R.Yalgın’dır. (Gerçek, 1999, 383) Memuriyeti sebebiyle bulunduğu Anadolu’nun çeşitli şehirlerinde, Türkmenler arasında yaptığı derlemelerle tanınan Ali Rıza Yalgın, söz konusu derleme gezileri sonucunda çeşitli eserler kaleme almıştır. Ali Rıza Yalgın’ın yapmış olduğu çalışmalar içerisinde bizi en çok ilgilendiren *Cenupta Türkmen Çalgıları* isimli eseridir. Bu eser derlemeler sonucunda kaleme alınan çalgılarla ilgili ilk eser değildir. Cumhuriyetin ilanından sonra, İstanbul Konservatuvarı tarafından yapılan derleme gezilerinin dördüncüsünde, çalgılara ait bilgiler toplandığı bilinmekte olup, bu bilgiler Gazimihal tarafından *Şarkî Anadolu Türküleri ve Oyunları* isimli eserinde kayıt altına alınmıştır (Gazimihal, 1929, s. 67-83). Gazimihal’in kaleme aldığı bu eserin yanı sıra Ahmet Adnan Saygun’un *Rize, Artvin ve Kars Havâlisi Türkü, Saz ve Oyunları Hakkında Bazı Malûmat* (Saygun,1937, s. 70) ve Sadi Yaver Ataman’ın *Anadolu Halk Sazları, Yerli Müzikçiler ve Halk Mûsiki Karakterleri* (Ataman, 1938, s.8), Hulusi Suphi Karsel ve M. R. Gazimihal’in *Ankara Bölgesi Mûsiki Folkloru, Halk Ezgi, Çalgı ve Ayak Oyunları Hakkında Notlar* (Karsel & Gazimihal 1939, s. 31-32) isimli kitapları, derleme gezileri sonucunda kaleme alınmış çalgılara dair bilgiler içeren diğer eserlerdir. Kronolojik olarak sıraladığımızda Ali Rıza Yalgın’ın *Cenupta Türkmen Çalgıları* isimli eseri de bu dört eserden sonra gelmektedir. Bu açıdan Ali Rıza Yalgın’ın sözünü ettiğimiz eseri Türkiye’de çalgılarla ilgili olarak yapılmış ilk derlemelerden birini belgelendirmesi açısından önemlidir. Ancak özel olarak ve ilk defa güneyde yaşayan Türkmenlerin çalgılarını konu edinmiş olması bakımından bu çalışmanın organoloji literatürü içerisinde ayrı bir yeri vardır.

Ali Rıza Yalgın, *Cenup’ta Türkmen Çalgıları* isimli bu kitabında, Türkmenler tarafından çalınan çalgılar hakkında bilgiler vermesinin yanı sıra bu derlemeler esnasında rastladığı çalgıları satın alarak Adana Müzesinde açmış olduğu bir seksiyonda sergilemiştir. Nitekim kaleme aldığı eserin başında da belirttiği gibi, kitap aynı zamanda Adana Müzesi Türkmen-Yörük Etnografya bölümündeki müzik aletleri vitrininin bir kataloğudur (Yalgın, 1940, s.3).

Ali Rıza Yalgın’ın çalgılarla ilgili olarak yapmış olduğu çalışma bu eseriyle sınırlı değildir. Bursa Müze Müdürlüğüne atandıktan sonra Uludağ’ın güneyinde yer alan Orhanilinin bir kazası olan Beyce’ye bağlı köylerde yaptığı araştırmalarda da müzik aletlerini incelemiş ve “Uludağ’da Halk Çalgıları ve Zurna” isimli makalesinde burada çalınan çalgılar hakkında bilgi vermiştir (Yalgın, 1944, s.10).

Güney Anadolu'da Türkmen Çalgıları

Ali Rıza Yalğın'ın *Cenup'ta Türkmen Çalgıları* isimli bu eseri kendisinin de deyimiyle "halk arasında bilhassa yürükler içinde yirmi seneden beri yaptığı gezilerle edindiği notlarının sonucu"dur (Yalğın, 1940, s. 3). Nitekim eser içerisindeki derlemeleri kimden ve nereden yaptığını belirtmiş olması, bu eserin konu edindiği coğrafyayı tespit edebilmemizde kolaylaştırıcı olmuştur. Ali Rıza Yalğın bu eseri Adana'nın Pozantı İlçesi Karayusuflu Nahiyesi'nin Şahrık Köyü, Adana İli'nin Karaisalı İlçesine bağlı Karakuyulu Köyü, o dönemde Adana'ya bağlı olan Osmaniye İlçesi ve Osmaniye'ye bağlı olan Toprakkale ve Çamçatağı Yaylası, günümüzde Adana'nın Aladağ İlçesine bağlı Köprücük Köyünde bir mahalle olan Darıçukuru, Gaziantep, Gaziantep'in Karapınar, Lohan, Haral, Akçakoyunlu, Üçkubbe ve Elbeyli Köyleri, Karaman'ın Sarıveliler İlçesi sınırları içinde yer alan Barcın Yaylası, Niğde'nin Bor İlçesi ve Çamardı İlçesine bağlı Üçkapı Yaylası, Kadirli'nin Kesikkeli ve Avluk Köyü bu çalışmayı hazırlamadan önce derlemeler yaptığı yerlerdir. Ali Rıza Yalğın, bu derlemeler esnasında, Türkmenlerden ve onlarla beraber göç eden Abdallardan da istifade etmiştir (Yalğın, 1940, s. 2-40).

Her ne kadar Ertuğrul Danık, Yalğın'ın kanun çaldığı ve nota bildiği yönünde bilgiler verse de (Danık, 2003, s. 326) Ali Rıza Yalğın, öncelikle kendisinin "müzik ilmine vakıf olmadığını" bu nedenle eser içerisinde sadece müzik aletlerinin maddi kısımları hakkında bilgi vereceğini, çalgıların halk arasındaki tasnifi, çalgıların teferruatı ve her kısmının aldığı teknik adları (Yalğın, 1940, s. 32) ve bu aletlerle çalınan havaların isimlerini anacağını belirterek kitabın sınırlarını çizmeyi de ihmal etmez. (Yalğın, 1940, s. 3). Ancak Ali Rıza Yalğın'ın *Cenup'ta Türkmen Çalgıları* isimli eseri dikkatlice incelendiğinde çalgılarla ilgili daha pek çok konuda bilgi verdiği görülmektedir. Nitekim kitapta Türkmenler tarafından çalınan çalgılar, çalgıların ses renkleri, yapısal özellikleri, yapımı ve yapımında hangi malzemelerin kullanıldığı, çalgıların fotoğrafları, tezminatı, temizlenmesi ve muhafaza edilmesi, çalınış teknikleri, sınıflandırılması, halk arasında en çok hangi çalgının tercih edildiği gibi çalgı ve icra ile ilgili bilgilerin yanı sıra bu çalgıların hangi zamanlarda ne amaçla çalındıkları gibi organoloji folkloru, Safiyyüddin ve deve hikayesinde olduğu gibi müziğin önemini vurgulayan ve müzik psikolojisi açısından ele alınması gereken suya endirme havasının hikayesi anlatılmaktadır (Yalğın, 1940, s. 6-40).

Eser içerisinde yer alan çalgılar ve fiziksel özellikleri ile ilgili kayıtlar dışında Ali Rıza Yalğın'ın verdiği bilgileri çalgılarda icra, çalgılarda kültürel temsil ve çalgıların sınıflandırılması gibi başlıklar altında tasnif etmenin mümkün olduğu görülmektedir. Bu tasnifi yaparken elde ettiğimiz bilgileri organolojinin çalışma sahasını ön plana almak koşuluyla sınıflandırmaya çalıştık. Örneğin kitap içerisinde yer alan ve çalgıların sınıflandırılmasında kullanılan kelimeleri müzik terimleri başlığı altında değil de çalgıların sınıflandırılması konusunda ele aldık. Dolayısıyla eser içerisinde çalgıları ve bölümlerini adlandırmak için kullanılan sözcüklerde müzik terminolojisi açısından önem arz etse de konu ile ilgili bilgileri çalgıların sınıflandırılması açısından değerlendirdik.

Çalgılarda İcra: Ali Rıza Yalğın'ın kaleme almış olduğu bu eserinde çalgıların nasıl tutulduğu, ne şekilde icra edildiği, solo veya toplu şekilde çalınıp çalınmadıkları, söz konusu çalgıların ne zaman, hangi havalarda çalındığı, halk arasında genellikle kimler tarafından

tercih edildiği gibi bilgilere yer verdiği görülmektedir. Kimi zaman bu bilgiler açıkça verilirken, kimi zaman verdiği bilgilerden sözünü ettiğimiz sonuçlara ulaşılabilir. Nitekim zurnanın kendine has bir havasının olmaması, davul havaları ile zurna havalarının aynı olması, zurnanın tek başına sadece Karaçor adı verilen bir oyunda çalınması, Yüksek Hava, Aman Havası, Sinir havası, Ağıt havası, Hollu havası, Suya Endirme Havası, Çan Havası, Telezotlatma Havası ve Zeybek Havasının kavalla çalınan havalar olması, davulun düğünlerde, güreşlerde cirit oyunlarında, at koşularında, aşiret kavgalarında, debleğin genellikle kadınlar tarafından düğünlerde kullanılması, davulbazın duyuru yapmak, defin ayı ve maymun gibi hayvanları oynatmak, kavalın sürüleri hareket ettirmek amacıyla çalınması benzeri şekilde çağurun tahtacılar ve kızılbaşlar tarafından tercih edilmesi yönünde verdiği bilgiler, çalgılarda solo veya toplu icra, çalgıların repertuarı, bu çalgıların hangi topluluklar tarafından çalındığı hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamaktadır (Yalgın, 1940, s. 20-42). Böylelikle eser içerisinde yer alan bu bilgiler, genel bir başlık altında tasnif edilebilmesinin yanı sıra toplumsal cinsiyet, kimlik, sembolizm gibi konu başlıkları altında yazılmış çalgılarla ilgili çalışmalarda da ele alınabilecektir.

Çalgıların sınıflandırılması: Ali Rıza Yalgın, Türkmenler arasında yapmış olduğu derleme çalışmalarından sonra, *Cenupta Türkmen Çalgıları* ismiyle kaleme aldığı bu kitabı içerisinde çalgıları halk arasında yapılan tasnifi göz önünde bulundurarak sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmaya göre çalgıları “depki çalgıları”, “soluk çalgıları”, “tel çalgıları”, “yay çalgıları” olmak üzere dört sınıfa ayırmaktadır (Yalgın, 1940, s. 3). Buna göre depki çalgıları: davul, def, davulbaz, deblek; soluk çalgıları: kaval, zurna, kavaldüdüğü, dillidüdük; telli çalgılar: çağur, bağlama, ırızva, bulgarı, santur; yaylı çalgılar ise kemen, heğit ve kemandan oluşmaktadır.

Çalgılarda kültürel temsil: Ali Rıza Yalgın’ın çalgılarla ilgili olarak verdiği bilgiler incelendiğinde, ait oldukları toplumun kültürünü sözlü bir şekilde temsil ettiklerini gösteren örneklere de rastlanmaktadır. Örneğin zurna ve kavalda “cin deliği”, “şeytan deliği” “Hazreti Ali deliği” (Yalgın, 1940, s. 20) gibi adlandırmaların yapılması dini itikatların çalgılar üzerine ne şekilde tesir ettiğini göstermektedir. Benzeri şekilde çalgıların yapımında kullanılan malzemelerin makbul olup olmadığı, çivi kullanılmasının çalgıların sesini bozacağı, şeytan deliği olmayan zurnanın uğursuz kabul edildiği, bu tür zurnaların çatlayacağına ya da çalınacağına dair inançları da çalgılarda kültürel temsile örnek olarak gösterilebilir (Yalgın, 1940, s. 20-36).

Cenup’ta Türkmen Çalgıları İsimli Eserin Organolojideki Yeri

Ali Rıza Yalgın’ın *Cenupta Türkmen Çalgıları* isimli eserinden Mahmut Ragıp Gazimihal, Laurance Picken, Jean Jenkins, Poul Rovsing Olsen ve Bahaeddin Ögel gibi araştırmacıların istifade ettiği görülmektedir.

Mahmut Ragıp Gazimihal, *Ülkelerde Kopuz ve Tezeneli Sazlarımız* isimli kitabında çağur, bağlama ve ırızva (Gazimihal, 1975, s. 153-156), *Türk Nefesli Çalgıları (Türk Ötkü Çalgıları)* isimli kitabında kaval, zurna, kaval düdüğü ve dilli düdük, *Türk Vurmalı Çalgıları (Türk Depki Çalgıları)* isimli eserinde ise davul, def, davulbaz ve deblek hakkındaki bilgi ve

resimleri, A. Rıza Yalğın'ın çalışmasından aktarmıştır (Gazimihal, 1975, s. 33-42). Ayrıca Mahmut Rağıp Gazimihal, çifte kavala dair bilgi alabilmek amacıyla Ali Rıza Yalğın'a mektup yazdığını ve bu konuda kendisinden bilgi aldığını *Türk Nefesli Çalgıları (Türk Ötkü Çalgıları)* isimli kitabında belirtmektedir. (Gazimihal, 2001, s. 38) Gazimihal'in bu girişiminden, Ali Rıza Yalğın'ı çalgılar konusunda bilgi alabileceği bir uzman olarak gördüğü anlaşılıyor. Laurence Picken, *Folk Musical Instruments* (Picken, 1975, s. 630), Jean Jenkins ve Poul Rovsing Olsen, *Music and Musical Instruments In The World of Islam* (Jenkins, 1976, s. 100), isimli araştırmalarında Ali Rıza Yalğın'ın eserinden faydalanan diğer araştırmacılarıdır.

Ali Rıza Yalğın'ı çalgılar konusunda yetkin bir kişi olarak gören bir diğer araştırmacı ise Bahaeddin Ögel'dir. Nitekim "Anadolu'daki sazların köklerine giden en orijinal çalışma derlemesinin Ali Rıza Yalğın tarafından" yapıldığını, "kendi duygu ve hayallerinden fazla bir şey katmadan durumu olduğu gibi tespit eden bir araştırmacı" olduğunu "az, öz; fakat namusluca" derlemeler yaptığını, "bağlama üzerinde en inandırıcı ve bilinçli görüşlerin Ali Rıza Yalğın ve Gazimihal tarafından verildiğini" belirten Bahaeddin Ögel'in *Türk Kültür Tarihine Giriş* isimli eserinde Ali Rıza Yalğın'ın *Cenup'ta Türkmen Çalgıları* isimli eserinden bir hayli istifade ettiği görülmektedir (Ögel, 1991, s. 6-312). Ancak Türklerde yatık sazlar adını verdiği onuncu bölümde santur sazından bahsetmesine rağmen A. R. Yalğın'ın eserinde santurla ilgili olarak verilmiş bilgileri aktarmadığı görülmektedir. Orta ve Güney Anadolu yöruk santurlarında İtalyanca deyimler olduğunu belirtmesinden A. R. Yalğın'ın eserini gördüğü fakat santurla ilgili bilgileri kaydetmeyi gözden kaçırdığı anlaşılmaktadır (Ögel, 1991, s. 362).

Ali Rıza Yalğın'ın *Cenup'ta Türkmen Çalgıları* isimli eserinden araştırmacıların istifade etmiş olması Ali Rıza Yalğın'ın bu eserin kıymetini arttırırken Türk Müziği alanında araştırma yapmak isteyenlerin öncelikle başvurduğu araştırmalardan olan M. Nazmi Özalp'in *Türk Müsikîsi Tarihi*, Yılmaz Öztuna'nın *Türk Müsikîsi* isimli eserinde ve Hedwig Usbeck'in çalışmasında Ali Rıza Yalğın'ın çalgılarla ilgili olarak verdiği bilgilerden yararlanmamış olmaları bu araştırmalar açısından bir eksikliktir.

Bela Bartok ve Ali Rıza Yalğın

Macar Müzikolog Bela Barok, 1935 yılında derleme yapmak üzere Türkiye'ye çağırılmasından bir yıl sonra 1936 yılında Türkiye'ye gelmiştir. Türkiye'de bulunduğu sürenin bir kısmını Adana'da geçiren Bartok'a Adana'da bulunduğu sürede eşlik eden heyet içerisinde Ali Rıza Yalğın'da bulunmuştur. Bela Bartok, minnettarlığını dile getirdiği sözlerinde Ali Rıza Yalğın'ın "Yörüklerin yaşadığı yörede hiç eksilmeyen heyecanıyla" kendisine eşlik ettiğini, "karşılaştığı güçlükleri ortadan kaldırmak için uğraşıp didindiğini" belirtmektedir. Nitekim Ali Rıza Yalğın kendi eseri içerisinde Bela Bartok'un yapmış oldukları derleme gezileri esnasında çekilmiş bir resmini verir (Yalğın, 1940, s. 4). Ayrıca 1936 yılında Bekir Ağa adında bir müzisyenin Bela Bartok'la görüştüğünü ona icrasını dinlettiğini (Yalğın, 1940, s. 39), Bela Bartok'un Türkmenler arasında eğit/turnak kemençe adı verilen çalgıyı görünce Macarlarda eskiden çalınmakta olan Hegüdü adında bir müzik aletinden bahsettiğini de sözlerine ekler. Ancak her ne kadar konu ile ilgili araştırmalar yapan Gözde Çolakoğlu benzerliğe dikkat çekse de, (Çolakoğlu, 2008, s. 138) kemençe ile

ilgili olarak yapılmış çalışmalarda, morfolojik olarak bir köken tayin etme açısından eğitin önemini ortaya koyan bir tespitle bulunulmadığı görülmektedir.

Bela Bartok'un kendi sözlerinden de anlaşılabilirliği üzere, Adana'da bulunduğu altı günlük ziyareti esnasında, Ali Rıza Yalın'dan ve onun tecrübelerinden istifade etmiştir. (Bartok, 1991, s. 248). Hatta Adana'ya yapılan bu gezide Ali Rıza Yalın'ın derleme tecrübelerinden yararlanma düşüncesi olabileceğini de göz ardı etmemek gerekmektedir.

SONUÇ

Ali Rıza Yalın, cumhuriyetin ilk yıllarında memuriyeti sebebiyle bulunduğu Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde Türkmenler arasında derlemeler yapmış ve bu derleme gezilerinden elde ettiği bilgileri kaleme aldığı çeşitli eserlerinde bir araya getirmiştir. Kaleme aldığı eserler arasında *Cenup'ta Türkmen Çalgıları* isimli kitabı, "Uludağ'da Halk Çalgıları ve Zurna" isimli makalesi ve Adana Müzesinde açmış olduğu çalgılar seksiyonu, organoloji alanında yapmış olduğu hizmetler arasında yer almaktadır. Nitekim eser içerisinde yer alan çalgıların fiziki özellikleri, yapımı, muhafaza edilmesi, fotoğrafları, çalmış teknikleri, çalgıların sınıflandırılması ve çalgılara ve onların parçalarına Türkmenler tarafından verilen isimler gibi maddi bilgilerin yanı sıra çalgıların kültürü ne şekilde temsil ettiği, kültürün sözlü olarak nasıl aktarıldığı, insanların çalgılar aracılığıyla kendilerini müzikal olarak nasıl ifade ettiklerini gösteren folklorik bilgiler müziğin sosyolojik ve psikolojik boyutunu ilgilendirdiği gibi organolojinin de çalışma sahasını oluşturmaktadır.

Bu anlamda Ali Rıza Yalın'ın yapmış olduğu çalışmalar çalgıların adlandırılması, kökeni, sınıflandırılması gibi organolojiyi ilgilendiren pek çok açıdan önem taşımaktadır. Nitekim pek çok araştırmacının eserlerine başvurduğu Bela Bartok, Mahmut Ragıp Gazimihal, Laurance Picken, Jean Jenkins, Poul Rovsing Olsen ve Bahaeddin Ögel gibi müziğe dair eserler kaleme almış araştırmacıların onun araştırmalarından ve görüşlerinden istifade ettikleri görülmektedir. Ancak müzik ansiklopedilerinde hayatı hakkında herhangi bir bilgiye yer verilmemiş olması Ali Rıza Yalın'ın değerinin yeterince anlaşılmasını göstermektedir. Ali Rıza Yalın'ın organoloji ile ilgili bu çalışmalarını bazı başvuru eserlerinde de yer almamaktadır. Bu nedenle yapılan yeni çalışmaların bibliyografyasında da bu eserden istifade edilmediği görülmektedir. Ancak bu noktadan sonra yukarıda da açıkladığımız nedenlerden ötürü çalgılarla ilgili çalışmalarda bu eserden istifade edilmemesi yapılacak araştırma açısından büyük bir eksiklik olacaktır.

KAYNAKLAR

- Ataman, S. Y. (1938). *Anadolu Halk Sazları, Yerli Müzikçiler ve Halk Mûsikî Karakterleri* İstanbul: Burhanettin Basımevi.
- Bartok, B.(1991). *Küçük Asya'dan Türk Halk Musıkisi*, İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Çolakoğlu, G. (2008) Anadolu'dan Balkanlara Armutî Kemeñçe: Tarih, Teknik ve İcrasına İlişkin Karşılaştırmalı Bir Analiz (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Danık, E. (2006) Rıza Yalğın. *Bay*. (136), s. 14-17, Kosova.
- Danık, E. (2003).Unutulan Bir Cumhuriyet Aydını. *Kebikeç*. (16), s. 323-340, Ankara: Kebikeç Yayınları.
- Gazimihal, M. R. (1975). *Türk Vurmali Çalgıları*, Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.
- Gazimihal, M. R. (1975). *Ülkelerde Kopuz ve Tezeneli Sazlarımız*, Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.
- Gazimihal, M. R. (2001). *Türk Nefesli Çalgıları[Türk Ötkü Çalgılar]*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Gazimihal, M. R. (1929). *Şarkî Anadolu Türküleri ve Oyunları*, Ankara: İstanbul Konservatuvarı Neşriyatı.
- Gerçek, F. (1999) *Türk Müzeciliği*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Hınçer, İ. (1961). Ali Rıza Yalğın da Öldü. *Türk Folklor Araştırmaları*, (143) s. 2419-2421. İstanbul: Halk Matbaası.
- Jenkin J., Olsen, P. R. (1976). *Music and Musical Instruments In The World Of Islam*, London: Westerham Press.
- Karsel, H.S. ve Gazimihal, M. R. (1939). *Ankara Bölgesi Mûsiki Folkloru, Halk Ezgi, Çalgı ve Ayak Oyunları Hakkında Notlar*, İstanbul: Numune Matbaası.
- Ögel, B. (1991). *Türk Kültür Tarihine Giriş*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özalp, M. N. (2000). *Türk Musıkisi Tarihi*, Ankara: MEB Yayınları.
- Öztuna Y. (2006) *Türk Mûsikîsi*, Ankara: Orient Yayınları.
- Picken, L. (1975). *Folk Musical Instruments In Turkey*, London: Oxford University Press.

- Saygun, A. A. (1937). *Rize, Artvin ve Kars Havalisi Türkü, Saz ve Oyunları Hakkında Bazı Malumat*, İstanbul: Numune Matbaası.
- Sakaoğlu, S. (2010) Ölümünün Ellinci Yılında Dil ve Kültür Derleyicisi Ali Rıza Yalın. *Türk Dili*, (707) s. 450. Ankara: TDK Yayınları.
- Seyirci, M. (1991). Çukurova Halk Kültürünün Tanıtılmasında Ali Rıza Yalın'ın Yeri ve Kişiliği. *1. Uluslararası Karacaoğlan ve Halk Kültürü Sempozyumu/21-23 Kasım 1990*. s. 526-535.
- Ülkütaşır, M.Ş. (1972) *Cumhuriyetle Birlikte Türkiye'de Folklor ve Etnografya Çalışmaları*, Ankara: Başkanlık Basımevi.
- Yalın, A. R. (1944) Uludağ'da Halk Çalgıları ve Zurna. *Folklor Postası*. 1 (1), s. 10-12.
- Yalın, A. R. (1940). *Cenupta Türkmen Çalgıları*, Adana: Seyhan Basımevi.